

(Ф 03.02 – 110)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

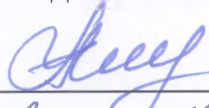
Національний авіаційний університет

Факультет економіки та бізнес-адміністрування

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

УЗГОДЖЕНО

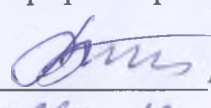
В.о.декана ФЕБА

Світлана ПЕТРОВСЬКА

«20» 12 2023 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

Анатолій ПОЛУХІН

«26» 12 2023 р.

Система менеджменту якості

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Ризик-менеджмент»

Освітньо-професійна програма: «Фінанси і кредит»

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Форма навчання	Сем.	Усього (год. / кредитів ECTS)	ЛКЦ	ПР.З	Л.З	СРС	ДЗ / РГР / К.р	КР / КП	Форма сем. контролю
Денна	1	105/ 3,5	17	17	–	71	ДЗ-1с.	–	Диф.залік-1с.
Заочна	1	105/ 3,5	6	6	–	93	К.р(1) – 1с.	–	Диф.залік-1с.

Індекс:НМ-6-072/21 –2.1.3

Індекс:НМ-6-072з/22 –2.1.3

Система менеджменту якості.
Робоча програма
навчальної дисципліни
«Ризик-менеджмент»

Шифр
документа

СМЯ НАУ
РП 11.01.09-01-2023

стор. 2 з 15

Робочу програму навчальної дисципліни «Ризик-менеджмент» розроблено на основі освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит», навчального та робочого навчального планів № НМ-6-072/21, РМ-6-072/23 та НМ-6-072з/22, РМ-6-072з/23 підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» та відповідних нормативних документів.

Робочу програму розробив

/к.е.н., доцент/:

/Тетяна ГАВРИЛКО/

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні випускової кафедри освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» – кафедри фінансів, обліку та оподаткування, протокол № 16 від « 20 » 11 2023 р.

Гарант освітньо-професійної програми

/Надія АНТИПЕНКО/

Завідувач кафедри

/Тетяна КОСОВА/

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні науково-методично-редакційної ради факультету економіки та бізнес-адміністрування, протокол № 4 від « 12 » 12 2023 р.

Голова НМРР

/Анатолій ТОФАНЧУК/

Рівень документа – 3б

Плановий термін між ревізіями – 1 рік

Контрольний примірник

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Пояснювальна записка	4
1.1. Місце, мета, завдання навчальної дисципліни	4
1.2. Результати навчання, які дає можливість досягти навчальна дисципліна	4
1.3. Компетентності, які дає можливість здобути навчальна дисципліна	5
1.4. Міждисциплінарні зв'язки	5
2. Програма навчальної дисципліни	5
2.1. Зміст навчальної дисципліни	5
2.2. Модульне структурування та інтегровані вимоги до кожного модуля	6
2.3. Тематичний план	7
2.4. Домашнє завдання, завдання на контрольну (домашню) роботу (ЗФН).....	8
2.5. Перелік питань для підготовки до підсумкової контрольної роботи	8
3. Навчально-методичні матеріали з дисципліни	9
3.1. Методи навчання	9
3.2. Рекомендована література (базова і допоміжна)	9
3.3. Інформаційні ресурси в Інтернет	10
4. Рейтингова система оцінювання набутих студентом знань та вмінь	10

ВСТУП

Робоча програма (РП) навчальної дисципліни «Ризик-менеджмент» розроблена на основі «Методичних рекомендацій до розроблення і оформлення робочої програми навчальної дисципліни денної та заочної форм навчання», затверджених наказом ректора від 29.04.2021 № 249/од, та відповідних нормативних документів.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Місце, мета, завдання навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліна «Ризик-менеджмент» є теоретичною та практичною основою сукупності знань та вмінь, що формують профіль фахівця в галузі управління та адміністрування.

Метою навчальної дисципліни є: формування у майбутніх фахівців за професійним спрямуванням «фінанси і кредит» знань щодо сутності теоретичних та практичних аспектів ризик-менеджменту, його можливостей для підвищення ефективності діяльності сучасних підприємств.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- вивчення сутності категорії «ризик», поняття ризикової ситуації та особливостей сучасного ризик-середовища;
- засвоєння переваг застосування ризик-менеджменту в діяльності підприємств;
- вивчення методів оцінювання та управління ризиками;
- вивчення процесів управління інноваційними ризиками на підприємстві.

1.2. Результати навчання, які дає можливість досягти навчальна дисципліна.

ПРН1. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

ПРН3. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПРН4. Відшукувати, обробляти, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПРН5. Вільно спілкуватися українською та іноземною мовами усно і письмово з професійних та наукових питань, презентувати і обговорювати результати досліджень.

ПРН7. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН18. Адаптувати положення та методи дослідження інших наук для розв'язання професійних та наукових задач у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

1.3. Компетентності, які дає можливість здобути навчальна дисципліна.

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання у сфері фінансів, банківської справи та страхування, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

1. Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність спілкуватися українською та іноземною мовами.

ЗК5. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації з різних джерел у предметному полі фінансів.

2. Спеціальні (фахові) компетентності:

ФК1. Здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

ФК3. Здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ФК4. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ФК5. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

ФК6. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при розв'язанні складних задач і проблем у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

ФК10. Здатність виконувати наукові дослідження у сфері фінансів, банківської справи та страхування з урахуванням поставлених завдань та наявних обмежень.

1.4. Міждисциплінарні зв'язки.

Навчальна дисципліна «Ризик-менеджмент» базується на знаннях таких дисциплін, як: «Основи функціонування економіки на мікро-, макро- та мезорівнях», «Економіко-математичні методи та моделі», та є базою для вивчення таких дисциплін, як: «Інновації у фінансовій сфері», «Кредитний менеджмент» та «Страховий менеджмент».

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Зміст навчальної дисципліни

Навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом і складається з одного навчального модуля «Теоретичні основи та практичні аспекти ризик-менеджменту», який є логічно завершеною, самостійною, цілісною частиною навчального плану, засвоєння якої передбачає

проведення модульної контрольної роботи та аналіз результатів її виконання.

2.2. Модульне структурування та інтегровані вимоги до кожного модуля

Модуль 1. Інтегровані вимоги модуля №1:

Знати:

- сутність та класифікацію ризиків;
- особливості організації ризик-менеджменту на підприємстві;
- сутність методів прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності;

- особливості сучасних кількісних та якісних методів аналізу ризиків;
- сучасні підходи та методи регулювання ризиків.

Вміти:

- аналізувати чинники виникнення ризику, його джерела та складові;
- застосовувати практичний інструментарій прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності;
- формувати програму управління ризиками на підприємстві та здійснювати її інформаційне забезпечення;
- застосовувати сучасні методи управління інноваційними ризиками на підприємстві.

Тема 1.1. Сутність та види ризиків. Сутність та підходи до визначення поняття «ризик». Чинники виникнення ризику. Складові, джерела та функції ризику. Характеристики ризикової ситуації. Види ризиків та критерії їх класифікації. Принципи класифікації ризиків. Операційні, фінансові та інвестиційні ризики. Особливості сучасного ризик-середовища.

Тема 1.2. Сутність та еволюція ризик-менеджменту. Основні підходи до визначення сутності категорії «ризик-менеджмент». Етапи еволюції ризик-менеджменту. Класичні та сучасні концепції ризик-менеджменту. Об'єкти та суб'єкти системи ризик-менеджменту. Переваги ризик-менеджменту.

Тема 1.3. Прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності. Концепції прийняття рішень в умовах ризику. Задачі прийняття рішення за умов ризику. Задачі прийняття рішень за умов невизначеності. Невизначеності нестохастичної і стохастичної природи. Критерії вибору варіантів рішень в умовах невизначеності. Критерій Лапласа. Критерій середнього виграшу. Критерій Ваальда. Критерій Севіджа. Критерій максімакс.

Тема 1.4. Методи оцінювання ризиків. Кількісні та якісні методи аналізу ризиків. Етапи якісного аналізу ризиків. Особливості застосування експертних методів для якісної оцінки ризиків. Кількісні методи оцінки ризиків. Статистичні методи. Рейтингові методи. Методи аналогій. Аналітичні методи.

Тема 1.5. Методи управління ризиками. Підходи до управління ризиками. Уникнення ризиків. Утримання ризиків. Передача ризиків. Зниження ризиків. Основні етапи ризик-менеджменту. Методи регулювання ризиків. Метод диверсифікації. Метод лімітування. Метод страхування. Метод хеджування.

Тема 1.6. Ризик-менеджмент на підприємстві. Організація управління ризиками. Стратегія управління ризиками. Принципи управління ризиками. Нормативна документація щодо управління ризиками. Декларація та настанови з ризик-менеджменту. Програма управління ризиками (ПУР). Етапи формування та реалізації ПУР. Інформаційне забезпечення ПУР.

Тема 1.7. Ризик-менеджмент інновацій. Інноваційні ризики як результат впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Життєвий цикл інновацій та інноваційні ризики. Заходи щодо нейтралізації негативної дії інноваційних ризиків. Процес управління інноваційними ризиками на підприємстві. Внутрішнє та зовнішнє страхування інноваційних ризиків.

2. 3. Тематичний план.

№ пор	Назва теми (тематичного розділу)	Обсяг навчальних занять (год.)							
		Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
		Усього	Лекції	Практ. заняття	СРС	Усього	Лекції	Практ. заняття	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Модуль №1 «Теоретичні основи та практичні аспекти ризик-менеджменту»									
1.1	Сутність та види ризиків	1 семестр				1 семестр			
		17	2 2	2 2	9	13	1	-	12
1.2	Сутність та еволюція ризик-менеджменту	13	2	2	9	14	1	1	12
1.3	Прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності	13	2	2	9	14	1	1	12
1.4	Методи оцінювання ризиків	13	2	2	9	14	1	1	12
1.5	Методи управління ризиками	12	2	2	8	14	1	1	12
1.6	Ризик-менеджмент на підприємстві	13	2	2	9	13	1	-	12
1.7	Ризик-менеджмент інновацій	13	2 1	2	8	13	-	1	12
1.8	Модульна контрольна робота №1	3	-	1	2	-	-	-	-
1.9	Домашнє завдання №1	8	-	-	8	-	-	-	-
1.10	Контрольна (домашня) робота (ЗФН)					8	-	-	8
1.11	Підсумкова семестрова контрольна робота (ЗФН)					2	-	1	1
Усього за модулем №1		105	17	17	71	105	6	6	93
Усього за навчальною дисципліною		105	17	17	71	105	6	6	93

2.4. Домашнє завдання, завдання на контрольну (домашню) роботу (ЗФН)

Домашнє завдання/ контрольна (домашня) робота (ЗФН) з дисципліни виконується у першому семестрі відповідно до затверджених в установленому порядку методичних рекомендацій.

Мета домашнього завдання (контрольної (домашньої) роботи) – перевірка, закріплення та розвиток знань студентів, отриманих в процесі вивчення дисципліни «Ризик-менеджмент». Теми охоплюють всі розділи дисципліни і надають можливість творчого вирішення проблеми.

Цілями виконання домашнього завдання /(контрольної (домашньої) роботи) (ЗФН) є:

– шляхом опрацювання індивідуальних завдань закріпити та поглибити теоретичні знання та вміння, набуті студентами у процесі засвоєння всього навчального матеріалу з дисципліни «Ризик-менеджмент»;

– виробити навички самостійного опрацювання літературних джерел та статистичних показників, критичного осмислення матеріалу та здатності формулювати висновки щодо стану та можливостей вирішення запропонованих проблем стосовно управління ризиками на підприємстві.

Для успішного виконання домашнього завдання/ контрольної (домашньої) роботи (ЗФН) студент повинен **знати**: сутність та види ризиків, що виникають в процесі діяльності підприємства; стратегію та принципи управління ризиками, базові вимоги до системи ризик-менеджменту, особливості етапів формування та реалізації програми управління ризиками; **вміти**: розрізняти особливості операційних, фінансових та інвестиційних ризиків, виявляти їх та застосовувати засоби впливу на них, аналізувати рівень ефективності ризик-менеджменту на підприємстві.

Вибір теми завдання для виконання здійснюється студентом в індивідуальному порядку відповідно до методичних рекомендацій, розроблених провідним викладачем кафедри.

Час, потрібний для виконання домашнього завдання складає до 8 годин самостійної роботи.

Для студентів ЗФН – завдання для виконання розробляються автором робочої програми. Навчальні матеріали затверджуються протоколом засідання випускової кафедри, доводяться до відома студента індивідуально і виконуються відповідно до методичних рекомендацій. Номер варіанту теоретичної частини та завдання дорівнює сумі трьох останніх цифр індивідуального навчального плану студента.

2.5. Перелік питань для підготовки до підсумкової контрольної роботи.

Перелік питань та зміст завдань для підготовки до підсумкової контрольної роботи розробляється провідним викладачем кафедри відповідно до робочої програми, затверджується на засіданні кафедри та доноситься до відома студентів.

3. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ З ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Методи навчання

При вивчення навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

- метод проблемного викладу;
- дослідницький метод;
- дискусія;
- мозкова атака;
- метод конкретних ситуацій (КС): КС, що навчають аналізу та оцінці; КС, що навчають вирішенню проблем та прийняттю рішень; КС, що ілюструють проблему, рішення або концепцію в цілому.

Реалізація цих методів здійснюється при проведенні лекцій, практичних занять, під час самостійної роботи студентів, роботи з навчальною літературою.

3.2. Рекомендована література

Базова література

3.2.1. Калініченко З.Д. Ризик-менеджмент: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.

3.2.2. Боровик М. В. Ризик-менеджмент : консп. лекц. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 63 с.

3.2.3. Кравченко М. О., Бояринова К. О., Копішинська К. О. Управління ризиками: навч. наочн. посіб. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432 с.

3.2.4. Долінський Л. Фінансовий ризик-менеджмент: навч.-метод. посіб. Київ: НаУКМА, 2022. 132 с

3.2.5. Кривда О. В. Економічні ризики та методи їх вимірювання: рекомендації до вивчення. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 85 с.

3.2.6. Ріщук Л.І. Управління ризиками: конспект лекцій. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020. 68 с.

Допоміжна література

3.2.7. Демченко Г. В. Ризик менеджмент: конспект лекцій. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 74 с.

3.2.8. Лактіонова О.А. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.

3.2.9. Балуєва О.В., Гончаров В.М., Ларіна Р.Р. Управління ризиками в логістиці: навч. посіб. Київ: Кондор, 2019. 254с.

3.2.10. Морозюк С., Мороз В. Ризик-менеджмент. Київ: Кондор, 2019. 140 с.

3.2.11. Нечипорук Л. В. Ризик-менеджмент: конспект лекцій. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого», 2019. 100 с.

3.2.12. Гаврилко Т.О., Герасименко Я.О. Страхові ризики страхової компанії в період воєнного часу. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. Вип. №12 (26). С. 241 – 252.

3.2.13. Гаврилко Т.О., Мельничук О.П. Діяльність страхових компаній в умовах ризик-середовища воєнної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип.78. С.95 – 102.

3.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

3.3.1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).

3.3.2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: [http:// sfs.gov.ua](http://sfs.gov.ua).

3.3.3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3.3.4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>.

3.3.5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

3.3.6. Методичні розробки кафедри (в електронному вигляді).

4. РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАБУТИХ СТУДЕНТОМ ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ

4.1. Оцінювання окремих видів виконаної студентом навчальної роботи здійснюється в балах відповідно до табл.4.1.

Таблиця 4.1

Вид навчальної роботи	Мак кількість балів	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
	1 семестр	1 семестр
Модуль №1 «Теоретичні основи та практичні аспекти ризик-менеджменту»		
Види навчальної роботи	бали	бали
Виконання експрес-контрольних робіт та тестових завдань	20	–
Розв'язання задач, відповіді на теоретичні питання, тощо під час аудиторної роботи на практичних заняттях	30	–
Виконання та захист домашнього завдання №1	20	–
<i>Для допуску до виконання модульної контрольної роботи №1 студент має набрати не менше</i>	42	–
Виконання модульної контрольної роботи №1	30	–
Відповіді на практичних заняттях (з урахуванням виконання завдань, отриманих під час настановної сесії)	–	40 (сумарна)
Виконання контрольної роботи (домашньої)	–	30
Підсумкова семестрова контрольна робота	–	30
Усього за модулем №1	100	100
Усього за дисципліною	100	100

Залікова рейтингова оцінка визначається (в балах та за національною шкалою) за результатами виконання всіх видів навчальної роботи протягом семестру.

4.2. Виконані види навчальної роботи зараховуються студенту, якщо він отримав за них позитивну рейтингову оцінку.

4.3. Сума рейтингових оцінок, отриманих студентом за окремі види виконаної навчальної роботи, становить поточну модульну рейтингову оцінку, яка заноситься до відомості модульного контролю.

4.4. Підсумкова семестрова рейтингова оцінка, перераховується в оцінку за національною шкалою та шкалою ECTS.

4.5. Підсумкова семестрова рейтингова оцінка в балах, за національною шкалою та шкалою ECTS заноситься до заліково-екзаменаційної відомості, навчальної картки та залікової книжки студента, наприклад, так: **92/Відм./А, 87/Добре/В, 79/Добре/С, 68/Задов./D, 65/Задов./Е** тощо.

4.6. Підсумкова рейтингова оцінка з дисципліни дорівнює підсумковій семестровій рейтинговій оцінці. Зазначена підсумкова рейтингова оцінка з дисципліни заноситься до Додатку до диплома.